

УДК 342.9(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.15>

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Савчук Р.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
НУ «ОЮА»*

Савчук Р.М. Напрями впровадження зарубіжного досвіду в контексті адміністративно-правових засад створення та діяльності Державного бюро розслідувань.

У статті досліджено зарубіжний досвід адміністративно-правових засад організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Вказується, що досвід зарубіжних держав у сфері запобігання злочинності серед вищих посадових осіб є неоднозначним. Досвід США, Ірландії, Австрії, Хорватії та Норвегії свідчить про наявність існування правоохоронних органів наступних видів: 1) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами та проти організованої злочинності і підпорядковані органам поліції; 2) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами та проти організованої злочинності і підвідомчо належать до органів поліції та прокуратури, т. зв. «подвійного підпорядкування»; 3) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами, проти корупційної та організованої злочинності і підвідомчо належать до органів поліції.

Робиться висновок, що Державне бюро розслідувань не належить до жодної із названих груп органів, оскільки поєднує в собі повноваження щодо протидії та боротьби зі злочинами, скоєними посадовими особами держави, зокрема суддями та співробітниками правоохоронних органів, військовими злочинами, а також корупційними злочинами, суб'єктами яких є зазначені особи, за винятком тих, які належать до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Обґрунтовується, що вивчення зарубіжного досвіду у питанні удосконалення організації та діяльності Державного бюро розслідувань є дуже важливим моментом на шляху вдосконалення його адміністративно-правового статусу. Разом із тим, вважаємо за потрібне зауважити на тому, що запозичення зарубіжного досвіду не повинно бути спонтанним і бездумним, воно має ґрунтуватися на глибокому та змістовному аналізі усіх суттєвих умов і обставин, в яких відбувалося формування цього досвіду, та їх порівнянні із наявною суспільно-політичною та економічною ситуацією в Україні. Це необхідно для того, щоб запозичені ідеї не просто декларувалися у законодавстві, а могли реально втілюватися у практичну діяльність правоохоронних органів.

Ключові слова: правоохоронні органи, Державне бюро розслідувань, прокуратура, органи поліції, антикорупційні органи.

Savchuk R.M. Directions for the implementation of foreign experience in the context of the administrative and legal foundations of the creation and operation of the State Bureau of Investigation.

The article examines the foreign experience of the administrative and legal foundations of the organization and activities of the State Bureau of Investigation. It is indicated that the experience of foreign states in the field of crime prevention among senior officials is ambiguous. The experience of the USA, Ireland, Austria, Croatia and Norway shows the existence of the following types of law enforcement bodies: 1) these are bodies empowered to combat crimes committed by officials and against organized crime and are subordinate to the police; 2) these are bodies that are empowered to fight

against crimes committed by officials and against organized crime and are subordinate to the police and prosecutor's offices, the so-called «dual subordination»; 3) these are bodies that are empowered to fight against crimes committed by officials, against corruption and organized crime and are subordinate to police bodies.

It is concluded that the State Bureau of Investigation does not belong to any of the named groups of bodies, as it combines the powers to counter and fight crimes committed by state officials, in particular judges and law enforcement officers, war crimes, as well as corruption crimes, sub objects of which are the specified persons, with the exception of those under the jurisdiction of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.

It is justified that the study of foreign experience in improving the organization and activities of the State Bureau of Investigation is a very important point on the way to improving its administrative and legal status. At the same time, we consider it necessary to note that the borrowing of foreign experience should not be spontaneous and mindless, it should be based on a deep and meaningful analysis of all the essential conditions and circumstances in which this experience was formed, and their comparison with the existing social political and economic situation in Ukraine. This is necessary so that borrowed ideas are not simply declared in legislation, but can actually be implemented in the practical activities of law enforcement agencies.

Key words: law enforcement agencies, State Bureau of Investigation, prosecutor's office, police agencies, anti-corruption agencies.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 3 ст. 17 Конституції України, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. У своїй сукупності правоохоронні органи становлять правоохоронну систему України, до якої входять як органи державної влади, безпосереднім призначенням яких є виконання завдань щодо запобігання та боротьби із кримінальними правопорушеннями, так і органи державної влади, які наділені повноваженнями щодо здійснення правозастосовних чи правоохоронних функцій в окремих сферах.

Система правоохоронних органів, як і їх функції та повноваження, зазнавали істотного реформування впродовж усього періоду їх існування, починаючи з моменту набуття Україною незалежності. На сьогодні процес реформування системи правоохоронних органів в Україні триває та здійснюється в контексті євроінтеграційних прагнень нашої держави. У процесі здійснення реформи правоохоронних органів першочергового значення набуває розкриття адміністративно-правових засад їх діяльності, що забезпечить дієвість та ефективність здійснюваного реформування. У першу чергу, на доктринальному рівні підлягає розробці концепція адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів з урахуванням тенденцій сучасного етапу реформування правоохоронної системи України (в тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду організації та функціонування правоохоронних органів і впровадження в адміністративну діяльність правоохоронних органів України міжнародних стандартів правоохоронної діяльності).

Звичайно, що правоохоронну систему нашої країни формують різноманітні державні органи та установи, які наділені правоохоронними функціями. До того ж, одні органи у правоохоронній системі існують достатньо давно, інші з'явилися у такій системі пізніше і цей процес триває постійно, оскільки із плином часу, життя суспільства та державотворчі процеси вимагають появи і нових правоохоронних органів. Особливо такі трансформаційні процеси проходять, коли відбувається реформування системи правоохоронних органів. Яскравим прикладом на теперішній час, у цьому сенсі є саме правоохоронна система України, яка в сучасних умовах переживає реформаційні процеси.

Варто звернути увагу, на наш погляд, на створення та функціонування такого правоохоронного органу як ДБР, який у національній правоохоронній системі появився відносно недавно та є новим для неї.

Мета дослідження полягає у аналізі зарубіжного законодавства з приводу створення та діяльності аналогічних до Державного бюро розслідувань за своїми функціями та повноваженнями органів зарубіжних країн та окреслити напрями впровадження зарубіжного досвіду в діяльність даного правоохоронного органу України.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженню окремих адміністративно-правових засад організації та функціонування правоохоронних органів України у цілому, в тому числі в певних сферах, або окремих із правоохоронних органів чи їх структурних підрозділів присвячені, зокрема, праці С.В. Банаха, Д.М. Демківа, С.З. Довгуня, М.В. Калатура, В.Г. Козленка, Ю.В. Комарової, А.М. Куліша, В.В. Люха, М.С. Моїсєєва, С.В. Пономарьова, О.М. Резніка, А.А. Русецького та інших науковців.

Із урахуванням законодавчих змін в Україні створена та функціонує низка нових правоохоронних органів, адміністративно-правовий статус яких хоча й досліджувався у працях учених-адміністративістів, проте єдина концепція адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів з урахуванням тенденцій сучасного етапу реформування правоохоронної системи України на сьогодні відсутня. Водночас, аналіз зарубіжного законодавства з приводу створення та функціонування аналогічних до Державного бюро розслідувань за своїми функціями та повноваженнями органів зарубіжних країн, дозволить обґрунтувати та внести пропозиції, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства України у частині врегулювання заходів із забезпечення діяльності ДБР і механізму їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Організація та діяльність ДБР як одного із суб'єктів правоохоронної системи України на теперішній час потребує вирішення багатьох проблем, для яких доцільним є вивчення досвіду зарубіжних держав, де функціонують органи з подібними повноваженнями. Необхідно ще раз зауважити, що специфіка статусу ДБР обумовлюється багатофункціональністю зазначеного органу, оскільки відповідно до закону він уповноважений проводити досудове розслідування широкого переліку кримінальних правопорушень, але лише у разі скоєння їх суб'єктами, перелік яких наведено в ч. 4 ст. 216 КПК України [1]. Враховуючи останні зміни в правоохоронній системі держави, ДБР – це новий державний правоохоронний орган, на який покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [2]. Водночас діяльність правоохоронних структур із подібними повноваженнями у зарубіжних країнах не є новою для їх правоохоронних систем. Дослідження органів іноземних держав, що борються з небезпечними злочинами: Федеральне бюро розслідувань в США, Агентство внутрішньої безпеки Республіки Польщі, МАТАМ у Державі Ізраїль, Центральне бюро розслідувань в Індії, Національне агентство з боротьби зі злочинністю у Великобританії, Генеральна дирекція внутрішньої безпеки у Франції, Федеральне відомство кримінальної поліції у ФРН тощо [3, с. 220].

Аналізуючи діяльність аналогічних правоохоронних органів зарубіжних держав, які наділені повноваженнями щодо кримінального переслідування вищих посадових осіб слід зазначити, що у зарубіжних країнах вказані повноваження, або відносяться до компетенції органів поліції в структурі якої здійснюють свою діяльність відповідні підрозділи, або ж до компетенції правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу із корупцією.

Розглянемо організаційно-структурну побудову органів розслідування злочинів США з урахуванням того, що українське ДБР позиціонується законодавцями як аналог ФБР США. Так, в державі існують приблизно 20 тисяч різного роду поліцейських служб, що займаються припиненням, попередженням та розкриттям злочинів [4; 5, с. 166-167].

Як вказують Т. Кравцова та О. Кравцов, ФБР є провідним слідчим органом федерального уряду, входить в систему Міністерства юстиції США і підпорядковане Генеральному прокурору США. Директор ФБР призначається президентом США строком на десять років, при цьому його кандидатура затверджується Сенатом. ФБР проводить оперативно-розшукову діяльність та слідчі дії у справах федеральної юрисдикції, віднесених до підслідності ФБР і не віднесених до підслідності інших федеральних відомств. Предметна компетенція ФБР щодо розслідування злочинів закріплена у федеральному законі, Адміністративних актах Президента та Генерального прокурора. Основними сферами діяльності ФБР є: боротьба з тероризмом; контррозвідувальна робота; боротьба з наркобізнесом; економічна злочинність, білокомірцева злочинність (щодо представників держави, бізнесу, посадових осіб і чиновників); розслідування порушень громадянських прав; боротьба з тяжкими злочинами проти особистості. Оперативно-слідчий співробітник Бюро (спеціальний агент) наділений правом носіння зброї, затримання підозрюваного, при наявності санкції суду – арештів, обшуків та вилучень, електронного спостереження і прослуховування, проведення оперативних заходів і розробок, які згідно із законом не потребують санкції суду. Вся слідчо-оперативна діяльність ФБР проходить під загальним керівництвом федеральних прокурорів [6, с. 17].

Наукові дослідники зазначають, що ФБР – розгалужене, але централізоване відомство. Його утворюють дев'ять управлінь і чотири служби. Управління ФБР на місцях існує в 56 містах; кожне таке управління очолюється «керівним спеціальним агентом», керівники найбільших місцевих управлінь – Вашингтона і Нью-Йорка за посадою є ще помічниками директора. Місцевим управлінням підпорядковані близько 400 філій ФБР – резидентур. У систему ФБР входять також чотири регіональних центри: Регіональні Центри комп'ютерного забезпечення та Центри інформаційної технології. ФБР тісно співпрацює з Національним Центром розвідувальної інформації про торгівлю наркотиками під керівництвом Міністерства юстиції. Представниками ФБР за кордоном курирує відділ міжнародних зв'язків управління кримінальних розслідувань ФБР. Цей відділ також відповідає за роботу з Інтерполом, представниками зарубіжних відомств поліції і служб безпеки, акредитованими в Вашингтоні, і зарубіжними правоохоронними відомствами. ФБР виконує також важливі для всіх правоохоронних відомств країни функції сприяння та методичної допомоги [7, с. 215–228].

На наш погляд, варто погодитися із думкою М.С. Моїсєєва з приводу того, що ФБР виступає суто федеральною поліцейською структурою, яка відповідає за забезпечення внутрішньої безпеки у державі та виконує роль загальнонаціонального центра по боротьбі зі злочинністю у США. Унікальною особливістю ФБР є поєднання функції контррозвідки, політичної поліції та кримінального розшуку. Щодо цього, ФБР має особливий статус не тільки американських, але й світових спецслужб. Звертаючи увагу на адміністративно-правовий статус ДБР, то слід зазначити, що йому властиві ряд особливостей, котрі свідчать про суттєву відмінність між ним та ФБР США. Насамперед ДБР не здійснює контррозвідувальної діяльності, крім того, до його повноважень не віднесена координація діяльності інших правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю [5, с. 169].

Переходячи до адміністративних відносин, що виникають у діяльності ФБР США та ДБР, необхідно звернути увагу на особливості призначення його керівництва. Так, директор ФБР США призначається на посаду президентом, але лише за згодою Конгресу. Тоді як в Україні Директор ДБР призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора ДБР. Разом з тим строк повноважень Директора ФБР США становить 10 років, а Директора ДБР – лише 5 років, проте можливим є обіймання цієї посади не більше ніж 2 роки поспіль (10 років загалом) [5, с. 169].

В Ірландії подібні повноваження, хоча в структурі Національної поліції, виконує Національне бюро із кримінальних розслідувань, яке очолює старший детектив. До структури бюро входять групи: по боротьбі з організованою злочинністю; по боротьбі із вимагательством; по боротьбі із крадіжками творів мистецтва та антикваріату; група розслідування крадіжок автотransпортних засобів; група розслідування насильства в сім'ї та тяжких сексуальних злочинів; група по запобіганню злочинів; група аналізу насильницьких злочинів; група експертів із тяжких злочинів [8, с. 337].

У юридичній науці зазначається, що співробітники бюро надають також допомогу місцевим підрозділам з розслідування вбивств, крадіжок комп'ютерних комплектуючих, поштово-телеграфних крадіжок та шахрайства, випадків педофілії, порушень прав інтелектуальної власності. Хоча відповідальність за розслідування всіх злочинів лягає на керівника місцевої поліції, бюро надає спеціальні знання та навички у розслідуванні тяжких злочинів та злочинів, які вчинені організованою групою. Допомога місцевим поліцейським надається у всіх аспектах розслідування, включаючи попереднє розслідування, керівництво процесом розслідування та кримінальну реєстрацію. Фахівці слідчих груп бюро виконують ці завдання на прохання муніципальної поліції або за вказівкою керівництва національної поліції [7, с. 141-142].

Аналогом ФБР США, а також Національного бюро із кримінальних розслідувань є Федеральне управління кримінальної поліції Австрії, яке є центральним органом по боротьбі зі злочинністю, а також по міжнародному співробітництву з органами поліції інших держав. Зазначений орган було утворено у 2003 р. відповідно до Федерального закону про утворення й організацію Федерального управління кримінальної поліції. На сьогодні в його структурі працює 700 співробітників, а до організаційної структури входить сім департаментів: департамент кримінальної стратегії і центрального управління; департамент міжнародного поліцейського співробітництва; департамент розслідувань організованої та загальної злочинності; департамент кримінального аналізу;

департамент допомоги кримінальній поліції; департамент боротьби з економічною злочинністю; криміналістичний департамент [9].

Серед органів, що одночасно розслідують не лише злочини щодо службових осіб, а й тяжкі, особливо тяжкі злочини, здійснені організованими злочинними угрупованнями, крім зазначених органів США, Ірландії та Австрії, необхідно виділити Управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю Хорватії, яке діє в структурі Державної прокуратури. Начальник Управління є одночасно Заступником ГП і призначається на посаду ГП на чотири роки за погодженням Міністра юстиції та Ради державних прокурорів. Спеціальні прокурори Управління призначаються ГП за поданням начальника Управління. Управління здійснює керівництво і нагляд за розслідуванням злочинів, пов'язаних з корупцією і організованою злочинністю, та підтримання обвинувачення. Управління самостійно не проводить розслідування правопорушень, здійснюючи лише нагляд і керівництво офіцерами поліції, які в основному працюють у Департаменті поліції по боротьбі з економічними злочинами і корупцією [4].

Отже, правоохоронний орган Хорватії у сфері запобігання організованій злочинності функціонує на рівні прокуратури та поєднує у собі повноваження по боротьбі із корупцією та організованою злочинністю, що вказує на його спеціалізований характер.

Як вказує Б.В. Романюк, цікавим у цьому плані є досвід створення та функціонування органів по боротьбі із злочинністю у Норвегії. Норвезьке національне управління по розслідуванню і кримінальному переслідуванню у сфері економіки та екології (Den sentrale enhet for etterforskning og patale av okonomisk kriminalitet og miljokriminalitet – OKOKRIM) було створено в 1989 р. У 1994 р. в його структурі стала діяти Антикоруційна група, що нині складає відділ. Штат нараховує 120 співробітників. Управління в організаційному плані є поліцейською службою і підпорядковується Директорату поліції, а щодо розслідування кримінальних справ – Директору прокурорської служби. Управління очолює начальник, який є одночасно головним констеблем поліції і головним прокурором. Він має право самостійно приймати рішення про розслідування правопорушень. Розслідування може бути розпочате і за запитом будь-якого керівника місцевої поліції, прокурора або державного контролюючого органу. Оскільки Управління було створено на базі двох незалежних структур (поліція, прокуратура), то воно є їх невід'ємною частиною, як спеціалізований орган поліції і прокуратури. До його функцій входить виявлення, проведення розслідування та кримінального переслідування по великих, складних і особливо значимих справах у сфері економіки та екології, в тому числі у справах про корупцію. Управління підзвітне Національному директорату поліції у питаннях управління та фінансування, а в розслідуванні справ – ГП Державної прокурорської служби [10, с. 8]

Загалом підсумовуючи, можемо стверджувати, що в таких державах, як США, Ірландія, Австрія, Хорватія організаційна структура органів поліції передбачає функціонування спеціального підрозділу або ж органу (зокрема, США), який займається розслідуванням злочинів скоєних посадовими особами, а також організованою злочинністю. Водночас у зарубіжних державах діють правоохоронні органи, до виключної компетенції яких належать також протидія та боротьба з корупційними правопорушеннями, суб'єктами яких є вищі посадові особи держави [11, с. 321]. До таких країн відносяться наступні: Австрія, де з 2010 р. функціонує Федеральне антикорупційне бюро, а з 2011 р. – Спеціалізована прокуратура по боротьбі з економічними злочинами та корупцією; Литва – Спеціальна служба розслідувань (2002 р.); Латвія – Бюро з попередження і боротьби з корупцією (2002 р.); Польща – Центральне антикорупційне бюро (2006 р.) тощо.

Висновки. Отже, досвід зарубіжних держав у сфері запобігання злочинності серед вищих посадових осіб є неоднозначним. Досвід США, Ірландії, Австрії, Хорватії та Норвегії свідчить про наявність існування правоохоронних органів наступних видів: 1) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами та проти організованої злочинності і підпорядковані органам поліції; 2) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами та проти організованої злочинності і підвідомчо належать до органів поліції та прокуратури, т. зв. «подвійного підпорядкування»; 3) це органи, які наділені повноваженнями по боротьбі із злочинами, скоєними посадовими особами, проти корупційної та організованої злочинності і підвідомчо належать до органів поліції.

При цьому очевидно, що ДБР не належить до жодної із названих груп органів, оскільки поєднує в собі повноваження щодо протидії та боротьби зі злочинами, скоєними посадовими особами держави, зокрема суддями та співробітниками правоохоронних органів, військовими злочинами,

а також корупційними злочинами, суб'єктами яких є зазначені особи, за винятком тих, які належать до підслідності НАБУ [5, с. 174].

Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду у питанні удосконалення організації та діяльності ДБР є дуже важливим моментом на шляху вдосконалення його адміністративно-правового статусу. Разом із тим, вважаємо за потрібне зауважити на тому, що запозичення зарубіжного досвіду не повинно бути спонтанним і бездумним, воно має ґрунтуватися на глибокому та змістовному аналізі усіх суттєвих умов і обставин, в яких відбувалося формування цього досвіду, та їх порівнянні із наявною суспільно-політичною та економічною ситуацією в Україні. Це необхідно для того, щоб запозичені ідеї не просто декларувалися у законодавстві, а могли реально втілюватися у практичну діяльність правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
3. Калиновський О.В., Тютюнник Р.С. Співвідношення діяльності Державного бюро розслідувань України з діяльністю подібних органів іноземних держав світу. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики*: збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8 липня 2016 року). К.: Національна академія внутрішніх справ, 2016. С. 219–222.
4. Бусол О.Ю. Міжнародний досвід побудови та функціонування спеціалізованих органів з протидії високопосадовій злочинності (в контексті незалежності Державного бюро розслідувань в Україні). URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2269:mizhnarodnij-dosvid-pobudovi-ta-funktsionuvannya-spetsializovanikh-organiv-z-protidiji-visokoposadovij-zlo-chinnosti&catid=8&Itemid=350.
5. Моїсєєв М.С. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми, 2019. 227 с.
6. Кравцова Т., Кравцов О. Історія створення і функціонування Федерального бюро розслідувань США. *Право і безпека*. 2010. № 4. С. 15–19.
7. Асямов С.В., Миразов Д.М., Таджидов А.А., Якубов А.С. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров: учебное пособие. Ташкент: Издательство «Fan va technology», Академия МВД Республики Узбекистан. 2010. 452 с.
8. Савчук Р.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів у контексті реформування правоохоронної системи України: монографія. Івано-Франківськ: Голіней О.М., 2023. 460 с.
9. Bundesgesetz über die Einrichtung und Organisation des Bundeskriminalamtes (Bundeskriminalamt-Gesetz – BKA-G) StF: BGBl. I Nr. 22/2002 (NR: GP XXI RV 806 AB 908 S. 87. BR: AB 6542 S. 683). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001745>.
10. Романюк Б.В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 22. С. 3–12.
11. Моїсєєв М.С. Зарубіжний досвід організації та діяльності органів з протидії та боротьби з високопосадовою та організованою злочинністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 318–322.